

Діяльність колпортерів церкви Адвентистів сьомого дня на теренах Галичини і Волині у міжвоєнний період

Колпортаж в Церкві Адвентистів сьомого дня у міжвоєнний період був одним із самих важливих напрямків її місіонерської діяльності, націлений на поширення вістки на нових територіях і на придбання нових душ.

Надто важлива справа

Духовні лідери Церкви у своїх зверненнях до членів церкви називали колпортерську справу «надто важливою ланкою в проголошенні трьохангельської вістки та найважливішою галуззю в рятуванні душ»¹, «справою великих можливостей»², «правою рукою нашої сили»³, а колпортерів – «лицарями хреста»⁴ та біблійною «армією Гедеона»⁵. К. Пьонтек писав, що вони працюють з великим посвяченням, настовхуючись на різні небезпеки зі сторони світу, проте йдуть сміло від дому до дому, розносячи Слово правди. Як під час спекотних днів, так і серед сніжної заметілі, в погожий день і промочені дощем, – завжди при праці для Бога⁶. Ставлення населення до мандруючих книгонош було різним в залежності від території, віровизнання, культури та духовності людей. Цікаво як самі колпортери оцінювали ситуацію і описували свою працю: «... пройшли по селу і мали великий успіх в продажу книг»⁷ «...люди не добре ставилися, казали залишити місцевість з причини того, що мої книжки є фальшивими»⁸, «колпортер зустрічає найрізноманітніших людей починаючи від невчених і зіпсутих, які не цінують нічого, що не приносить їм матеріальної користі. Такі люди будуть часто його ображати, але він ніколи не повинен занепадати духом»⁹, «...ці піонери йшли вперед з великим самозреченням, не звертаючи увагу на жодні перешкоди

зі сторони фанатичних визнавців пануючих церков та інші перешкоди»¹⁰, «два працюючих колпортери у місті приводять до страху ціле місто. Усі журналісти одразу описують, що їм загрожує велика небезпека...¹¹, «на Волині, православний священник дозволив продавати біля церкви і навіть дав рекомендаційний лист у сусіднє село до свого помічника, щоб той дозволив йому продавати»¹².

Преса, яка має розповсюджувачів

Керівник внутрішньої місії та колпортажу Західної конференції Польського уніону К. Новіцкі (K. Nowicki) в 1933 році досить влучно охарактеризував актуальність праці через друковане слово, як метод, що відповідав тому часу. «Сьогодні живемо у паперовому часі. Найважливішим чинником на наш час є преса, яка наповнила своєю продукцією цілий світ. Книгарні переповнені різного виду літературою, а в містах на кожному ринку і кожній вулиці продаються різноманітні журнали і брошури. Преса є потужною лише в тому випадку, коли вона має розповсюджувачів»¹³. Не даремно М. Васідлов, керівник колпортажу на Волині сказав, що там де сьогодні працює один колпортер повинно працювати п`ять¹⁴. Керівництво церкви чудово розуміло, що така кількість книгонош надто мала, щоб охопити населення Польщі, яке становило на той час 32 мільйони. Безпідставно керівник колпортажу К. Новіцкі (K. Nowicki) апелює про те, що у цілій Польщі маємо 60 колпортерів. Коли кожному колпортерові дамо по 100 тисяч жителів, то 6 мільйонів громадян за рік будуть з трудом відвідані, а до інших 26 мільйонів кого пошлемо?¹⁵

Літературна першість

Адвентисти, у своїй діяльності з поширення літератури у спосіб праці парами та на віддалених від їх духовних центрів чи громад територіях, посідали чи не перше місце серед усіх християнських конфесій. Цікаво, що про цю діяльність повідомляв один з опонентів адвентистів, констатуєчи факт їх активної місіонерської діяльності: «Багато людей, які думають,

що адвентизм є малозначною справою, якій можна легко протистояти, знаходяться у великому заблудженні. Адвентисти закладають фундамент під велику, міцну справу. Як мені відомо, ніяка релігійна конфесія не докладає так багато старання з огляду на розповсюдження літератури, як адвентисти. Вони є надто мудрими, маючи добре організовану систему праці, висилають із свого середовища велику армію колпортерів і через них розповсюджується щорічно багато мільйонів книжок, брошур і журналів, щоб заволодіти думками людей. Потім висилають інших, щоб зібрати рясний врожай до своїх громад». Колпортаж серед адвентистів Волині і Галичини не був винаходом польських чи українських адвентистів, а був лише сприйнятий і реалізований, як багаторічний досвід всесвітньої церкви. В 1849 році адвентисти в Америці видали свою першу брошуру. В той час вони не мали жодних типографій, ані організованої справи колпортажу. Друковані матеріали роздавали безкоштовно, а видатки на витрати покривали члени громад із власних заощаджень. Так було до 1881 року, коли адвентист Єжи Кінг (Jerzy King) представив керівникам Генеральної Конференції церкви АСД пропозицію щодо видання книжки, яка б охоплювала основи віри і яку б можна було продавати як інші книги і, таким чином, розвивати цю галузь. 1881 рік є початком організованої справи колпортажу, і першим колпортером був Єжи Кінг. З того часу видавнича і колпортерська справа стрімко зростала і станом на 1932 рік адвентисти у світі мали 58 власних видавництв, 3000 колпортерів, 219 періодичних видань та друкували книги на 146 мовах¹⁶.

Особлива увага

Про те, що колпортерській справі в церкві приділялась особлива увага свідчить тематика церковного часопису «Слуга збору» у міжвоєнний період, де у кожному номері розміщала рубрика «Колпортаж». Тут подавалися статистичні звіти по конференціях про діяльність колпортерів, в яких вказувалася кількість проданих книг та виручена сума від продажу, наводилися надихаючі досвіди із праці колпортерів, друкувалися звернення

керівництва церкви до молоді з метою присвятити себе цій справі¹⁷. Окрім того, починаючи з липня 1929 року почав виходити щомісячник «Відділ колпортерів» («Organ kolporterów»), спеціально призначений для книгонош. Друкований часопис ставив перед собою мету надавати допомогу кожному колпортерові, об'єднати колпортера з колпортером, а також з керівництвом.¹⁸ Як спонукання до більш плідної праці, а також для аналізу діяльності у кожному номері подавався звіт про працю кожного колпортера, у якому вказувалася загальна кількість днів і годин праці, кількість проданих книг і брошур та сума виручених коштів від продажу. Продовження читайте у наступних номерах. На фото: Книгоноші в праці, 1937 р. П. М. Колбач.

Валентин Шевчук

1 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1928, № 4. – S.19.

2 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1934, №11. – S.12

3 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1936, №10. – S.8.

4 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1935, №11. – S.2.

5 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1933, №11. – S.1.

6 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1934, №11. – S.12.

7 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1928, №1. – S.11.

8 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1928, №2. – S.31.

- 9 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1933, №11. – S.4-5.
- 10 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1936, №10. – S.7-8.
- 11 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1933, №11. – S.1.
- 12 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1931, №8. – S.10.
- 13 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1933, №11. – S.1.
- 14 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1935, №11. – S.2.
- 15 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1933, №11. – S.1.
- 16 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1932, №4. – S.2.
- 17 Sługa zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: 1928, №1. – S.11.
- 18 Organ kolporterów №1, 1929 s.1

На сьогодні історія адвентизму у міжвоєнний період, а зокрема колпортаж, як основний метод місіонерської роботи, на теренах Волині і Галичини вивчений недостатньо. Особливо з огляду на те, що він стояв в авангарді релігійної пропаганди і природно отримував найбільший супротив провладних релігійних деномінацій. Проте, саме він допомагає краще з'ясувати історію розвитку церкви, а також оцінити ставлення до неї державної влади та інших релігійних об'єднань.

Сьогодні для об'єктивного висвітлення історії адвентизму в

Західному регіоні важливо вивчати методи місіонерської діяльності церкви, зокрема видавничу та колпортерську справу в контексті її історичного минулого та розуміти їх роль та значення у житті релігійної громади.

Недосліджена тема

Історіографічна база дослідження діяльності колпортерів церкви Адвентистів сьомого дня у міжвоєнний період на теренах Волині і Галичини на даний час представлена доволі скромно, оскільки в публікаціях дослідників адвентизму цьому питанню не приділялась особлива увага. Наприклад, серед публікацій сучасних польських дослідників другої половини – кінця ХХ ст. Б. Турека, Б. Козірога та Захаріуша Лико, які досліджували генезу та догматику течії, лише в праці З. Лико під назвою "Sytuacja prawna kościoła adwentystycznego w Polsce międzywojennej 1918-1939" подається стислий юридично-правовий статус діяльності колпортерів.

Серед українських дослідників адвентизму, який подає коротку інформацію про колпортерів слід відмітити працю Миколи Арсентійовича Жукалюка «Крізь бурі, шторми, лихоліття»¹. Автор на декількох сторінках розповідає про значення праці колпортерів для життя церкви та наводить духовно-моральні якості, які мають бути притаманними кожному книгоноші.

У курсі лекцій «Історія протестантизму в Україні», за авторством провідного в Україні фахівця з питань протестантизму Вікторії Іванівни Любащенко, досліджено історію зародження та розвитку основних протестантських релігійних течій, формування організаційних структур, проте, там не піднімаються питання безпосередньо про предмет нашого сьогоденішнього дослідження.

Отже, історія адвентистського колпортажу міжвоєнного періоду на території Східної Галичини та на Волині не знайшла повного висвітлення у вітчизняних, так і у зарубіжних дослідженнях. Вона фрагментарна, тому для об'єктивного комплексного

дослідження цієї теми необхідно звернутися до джерельних матеріалів.

У пошуках джерел

Дане дослідження щодо діяльності колпортерів адвентистів в першу чергу буде базуватися на архівних даних ДАВО, ДАЛО, Варшавського ААН; листуванні регіональних органів влади і Міністерства віросповідань і громадської освіти, яке відало питаннями координування та контролю релігійних справ в міжвоєнній Речі Посполитій. Здебільшого це документи, якими обмінювалися між собою поліційні уряди різних рівнів, доноси про діяльність протестантів на територіях, що знаходилися під їхньою юрисдикцією.

Наступним важливим джерелом дослідження стали церковні адвентистські періодичні видання «Sługa Zboru» і «Organ kolporterów». Польськомовний журнал “Слуга збору”, перший номер якого вийшов у Варшаві 1 січня 1928 року і видавався щомісячно до 1939 року, містив статистичні матеріали по регіонах²), звіти про перебіг щорічних з'їздів, а особливо у кожному номері розміщалися рубрика «Колпортаж». Тут подавалися статистичні звіти по конференціях про діяльність колпортерів, в яких вказувалися кількість проданих книг та виручена сума від продажу, наводилися надихаючі досвіди із праці колпортерів, друкувалися звернення керівництва церкви до молоді з метою присвятити себе цій справі³ .

Окрім того, починаючи з липня 1929 року почав виходити щомісячник «Organ kolporterów», спеціально призначений для книгонош⁴ .

Якщо знаєш де шукати...

Важливо відмітити, що історія церкви АСД і розвиток колпортажу значно різняться на Волині і на Галичині. Їх слід розглядати окремо, з огляду приналежності цих територій у недалекому минулому до різних імперій і державних релігій. Волинь, як колишня провінція Російської імперії, з її православним

менталітетом та духовними негараздами стала для протестантизму більш сприятливим ґрунтом для росту, ніж католицька і духовно монолітна Галичина.

Проте, діяльність колпортерів церкви адвентистів сьомого дня на теренах Галичини і Волині в міжвоєнний період здійснювалася в прямій залежності від загально церковних стратегій і планів керівництва Польського уніону, загально-польського союзу громад, який був, створений в 1921 році, з центром у Бидгощі. Впродовж семи років громади Волині і Східної Галичини належали до великого за своєю територією Варшавського місіонерського поля, тому виокремити та простежити розвиток їх місіонерської діяльності на той час, зокрема колпортерство, надто складно. Лише починаючи з 1927 року, коли була створена Східна конференція⁵, що обіймала громади Волині і Східної Галичини стало можливим здійснювати дослідження колпортерства на зазначених територіях на підставі церковних місіонерських звітів, друкованих на шпальтах церковної періодици. Пізніше громади Східної Галичини об'єдналися в організовану в 1930 році Південну конференцію⁶, що давало можливість більш детального вивчення колпортерства на цій території.

Історична довідка

На території сучасної України адвентизм офіційно заявляє про себе в 1886 році серед німецьких колоністів на Кримському півострові у селі Берди-Булаті (зараз не існує – прим. ред.), як результат контакту населення з адвентистською літературою і приїзду пастора Луїса Конрадї, який тут організував першу громаду. Щодо історії адвентизму в Західній Україні, тут варто згадати німецьку колонію Жорнівку Рівненського повіту, яка була не тільки першою громадою адвентистів на Волині, але і центром поширення протестантських ідей не тільки на Волині, але і у Польщі¹. В 1888 році із Криму на Волинь в Жорнівку повернувся німець Герман Скубовіч, який там прийняв адвентистську науку і став її поширювати серед родини і сусідів. Через три роки діяльності дванадцять осіб приймають хрещення через пастора Лаубгана Конрадї, що прибув з Криму. На

теренах Буковини і Східної Галичини у 1867 році залишає по собі місіонерський слід діяльність Михайла Чеховського, неофіційного і першого представника адвентизму, що працював без підтримки із центру. У 20-30-х роках ХХ ст. Західна Україна, незважаючи на політичні та ідеологічні утиски польської влади, зазнала економічного і національно-культурного піднесення, що зумовило активізацію та урізноманітнення релігійного життя краю. У цей період відбувається найбурхливіший розвиток адвентизму на Волині та Східній Галичині завдяки добре організованій роботі колпортерів-книгонош.

1 Sluga zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: Luty 1939 – №2, s.9-10.

Валентин Шевчук

1 Жукалюк М. Кризь бурі, шторми, лихоліття / Микола Арсенович Жукалюк. – Київ.: «Джерело життя», 2009. с.163-168.

2 1931 – №8, s.8; 1932 – №2, s.11; 1932 – №5, s.7; 1932 – №8, s.8; 1932 – №11-12.

3 Sluga zboru / Miesięcznik poświęcony sprawom ASD w Polsce. – Warszawa: Luty 1928 – №1, s.11.

4 Organ kolporterów 1929 – №1, s.1. 5 Yearbook 1928, p.130. 6 Yearbook 1931, p.225

Джерело: westadvent.org.ua